

Ἡ πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως
καὶ ἡ ποντιακὴ μοῦσα

Τοῦ κ. Ε. Εὐσταθιάδη, Δ. Ν. Διηγηδору

ὑποδεχόμεστε καθέ γοργά μὲ πόνον τὴν θλιβερὴ ἐπέτειο τοῦ ἔθνους:
τὴν 29 Μαΐου 1453. Ἡμέρα ἀποφράδα, πού γιρέμισε κιάστρα, ὄνειρα, ἐλπίδες.

Μέ τὴν πτώση τῆς Ἄων/πόλεως καὶ ἔπειτα ἀπὸ 8 χρόνια τῆς Τραπε-
ζοῦντος, ἔρχεται ἕνα τέλος καὶ ἀρχίζει μιά ἀρχή. **Ξβήγει** μιά λάμψη καὶ
ἀρχίζει μιά σκοτεινὴ περίοδος. Τὸ βυζαντινὸ μεγαλεῖο φεύγει καὶ ἔρχε-
ται ἡ τουρκοκρατία.

Ἱστορικοί, φιλόσοφοι, θεολόγοι, κοινωνιολόγοι, οἰκονομολόγοι κ. ἄ.,
προσπάθησαν κατὰ καιροῦς νὰ μελετήσουν τὸ μέγα γεγονός. Νὰ ἐρευνήσουν
καὶ ἀξιολογήσουν ὅλους τοὺς παράγοντες τῆς ἐποχῆς, προκειμένου νὰ κα-
ταλήξουν σὲ κάποια συμπεράσματα ὡς πρὸς τὰ αἷτια τῆς πτώσεως τῆς Κων/ῆ
πόλεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως ὀλοκλήρου τοῦ γένους. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρευ-
νητὰς ἐπεσήμαναν τρεῖς εὐθύνες τοῦ κλήρου. Ἄλλοι ἐσημείωσαν τὴν ἀπαρά-
δεικτὴ συμπεριφορὰ τῶν οἰκονομικῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς. Καὶ οἱ μοιρολα-
τρικὲς ἀπόψεις δὲν ἐξέλιπαν.

Τὸ πιὸ ρεαλιστικὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ὁ λαὸς εἶχε κουρασθῆ ἀρ-
κετά. Στὴ μεγάλη του πλειοψηφία ἦταν οἰκονομικὰ ἐξηντλημένος. Δυστυχῶς
ἐβασίλευε. Ἦταν ὀλοφάνερη ἡ ἀπροθυμία γιὰ πόλεμο.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὰς θεώρησαν τὴν πτώση τῆς Κων/πόλεως
σάν μιά φυσικὴ κατάληξη ἑνὸς γερασμένου ὀργανισμοῦ. Ἐνὸς κράτους, πού
ἔζησε ἐπὶ χίλια τόσα χρόνια.

Ζωσμένος ἀπὸ μύριους κινδύνους ὁ ἠρωτικὸς βασιλιάς, Κωνσταντῖνος
Παλαιολόγος, ἔκμαγε τὴν τελευταία προσπάθεια. Μέσα στὴν ἀπόγνωσή του
σπράφηκε πρὸς τοὺς "δυνατοὺς". Ἦτων οἱ ὀλίγοι πολῖται, πού συγκιέντρω-
ναν στὰ χέρια τους μεγάλο πλοῦτο. Ἄν βοηθοῦσαν τὸν ἡγέτη τοῦ ἔθνους,
θὰ μπορούσε αὐτὸς νὰ ἐξασφαλίσῃ στὴν κρίσιμη ὥρα πολεμικὰ μέσα τό-
σο ἀποτελεσματικὰ. Θὰ ἀποκτοῦσε τὸ μὸλις ἐφευρεθὲν στὴν Εὐρώπη "κανό-
νι". Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν στὸ ὄπλοστάσιό τους αὐτὸ τὸ μέσον. Οἱ εὐρω-

παῖτοι, στήν περίπτωση αὐτή, ἔδειξαν κάποιο ἐνδιαφέρον. Τό "ὄπλο τους ἦταν πανάκριβο. Ἐν τούτοις, ἐπίδοξοι ἀγορασταί ἦταν δύο. Ὁ Κ. Παλαιολόγος καί ὁ Σουλτάνος. Οἱ κύριοι τοῦ ἀποτελεσματικοῦ μέσου, ποῦ θά ἔπαιζε σημαντικώτατο ρόλο στήν κρίσιμη ὥρα, προτιμοῦσαν τ' ὄν πρῶτο ἀγοραστή. Ὅμως ἐκεῖνος δέν μπόρεσε νά ἀνταγωνισθῇ τόν σουλτάνο, ὁ ὁποῖος προσέφερε μεγαλύτερο τίμημα. Ἔτσι, τό ἀποτελεσματικό ὄπλο βρέθηκε στά χέρια τῶν σούρλων. Χρησιμοποιήθηκε καί συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν ἔκβαση τοῦ πολέμου.

Ἀλλά πέρα ἀπό τίς ψυχρές ἔρευνες, πάνω ἀπό τοὺς ὑλικούς ὑπολογισμούς καί τίς διάφορες ὑποθέσεις, πέρα ἀπό τοὺς ἀρχόντες καί τοὺς λογίους, στέκει ἡ λαϊκή ψυχὴ. Τό σοφὸ λαϊκὸ ἐνστικτο διαισθάνεται τό τραγικὸ μεγαλεῖο τῆς στιγμῆς καί ὑπηρεῖται σέ ὅλο τό βάθος του.

Ὁ ποντιακὸς λαός, πέρα ἀπό τὰ κάστρα τῆς Τραπεζοῦντος, πάνω ἀπό τὰ ἠρωτικά βουνά τοῦ Πόντου, κοιτάζε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη μέ ματωμένη τὴν ψυχὴ. Μέσα ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς ἀνεξάρτητης αὐτοκρατορίας του, πάνω ἀπὸ τὰ κάστρα τῶν Κομνηνῶν, παρακαλουθοῦσε τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων στὸν χῶρο τοῦ Βυζαντίου. Δέν ἔπαυσε ποτέ ὁ ποντιακὸς λαός νά θεωρῇ τὴν Κων/πολη πρωτεύουσα ὁλοκληροῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ Κων/νος Παλαιολόγος ἦταν ὁ μοναδικὸς ἡγέτης σύμπαντος τοῦ γένους.

Οἱ γνώσεις πολλές φορές δέν βοηθοῦν τόσο ἀποτελεσματικά, προκειμένου νά ἐρευνηθῇ ἓνα γεγονός καί νά βγῇ ἓνα σωστὸ συμπέρασμα. Ὁ λογιολογισμὸς πολλές φορές κινεῖται ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἀντίθετα, τό ἐνστικτο λειτουργεῖ συχνά ἀλάθητα. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια γίνεται πρῶτον ἀναμφισβήτητη στήν περίπτωση τοῦ λαϊκοῦ ἐνστικτου, ὅπου κρίσιμα γεγονότα ζοῦν μέ τὴν μορφή βιωμάτων. Μέ βάση τοῦτα τὰ βιώματα λειτουργεῖ ἡ διαίσθηση καί καθοδηγεῖται ὁ νοῦς.

Ἀπὸ ψυχολογικὴ ἀνάγκη ἡ λαϊκὴ ψυχὴ θέλει νά ἐκφρασθῇ. Ὅταν τὰ γεγονότα τὴν δοιοῦν καί ἀρχίζει αὐτὴ τὴν συγκινησιακὴν λειτουργία, τότε ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς λαϊκῆς μούσας. Σέ ὥρες ἐθνικῆς συμφορᾶς τούτης ἡ μούσα προβάλλει σέ ὅλο της τό μεγαλεῖο.

Τό τραγικό μεγαλειό του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου προβάλλει μέ λάμψη επιθαμβωτική. Ἡ ποντιακή μοῦσα συλλαμβάνει τήν πεμπτοσύλα τούτου τοῦ μεγαλείου. Ψάλλει τήν συμφορά μέ τρόπο συγκλονιστικό.

Τήν Πόλιν ὄντες ᾠρίζεν ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνον
εἶχεν πορτάρους δειλοπούς κι' ἀφέντους φοβετσάρους
ἀτοῖν ἢ ἔκριναν δίκαια κι' ἔδωκαν τὰ κλειδιά

Μέσα στούς τρεῖς αὐτούς στίχους περιέχεται ὅλο τό νόημα τῆς τραγικῆς ιστορικῆς στιγμῆς. Ὁ τραγικός ἡγέτης τοῦ ἑλληνισμοῦ στήν κρίσιμη ὥρα δέν εἶχε ἄξιους συνεργάτες.

Οἱ συνεργάται τοῦ Κ. Παλαιολόγου, μέσα στά ἀνάκτορα καί ἔξω ἀπό αὐτά, ἦταν "δειλοποι", διπρόσωποι δηλαδή. Ἦταν ἀναίλιμινεῖς καί συμπεροντολόγοι. Ἦταν ἀκόμη καί "φοβετσάροι", δειλοί δηλαδή. Κλονίστηκαν ἀπό τίς τραγικῆς περιστάσεις καί ἔχασαν τήν πίστη τους. Δέν εἶχαν ἐμπιστοσύνη πιά στόν ἑαυτό τους.

Μέ τόν τρίτο στίχο ἡ ποντιακή μοῦσα κατακραυγάζει τούς ἀνάξιους συνεργάτες τοῦ βασιλιᾶ, ὅλους ἐκεῖνους, πού ἔδωσαν προτεραιότητα στό ἀτομικό τους συμφέρον καί ἀγνόησαν ὀλοτέλα τό ἐθνικό καί κοινωνικό συμφέρον. Οἱ παράγοντες αὐτοί δέν ἔκριναν "δίκαια" καί μέ τήν συμπεριφορά τους συνέβαλαν ἀποφασιστικά στήν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, "ἔδωκαν τὰ κλειδιά". Ἡ ποντιακή μοῦσα καταλογίζει τίς εὐθύνες μέ τρόπο ἀμείλικτο.

Ἡ ποντιακή μοῦσα προχωρεῖ βαθύτερα. Κάνει τόν αὐτοέλεγχό, μέ ειλίμινεια, ἐλευθερία σιέψεως καί χωρίς καμμιά σκοπιμότητα. Δέν πρόκειται γιά "αὐτοκριτική" μέ κλειστές πόρτες μακριά ἀπό τό βλέμμα καί τήν ἀκοή τοῦ λαοῦ.

Μέσα στούς κόλπους τοῦ χριστιανικοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἔγιναν πολλά ἀνομήματα. Νοθεύτηκε ἡ ἀληθινή πίστη. Ὁ προστάτης Θεός δέν μποροῦσε νά φνεχθῆ τό θλιβερό τοῦτο κατάντημα. "Ἔτσι, μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἔρχεται ἡ ἐθνική συμφορά." Ἦταν θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νά τουρκεψῆ.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι καθαρή ἔξω ἀπό κάθε ἀμφισβήτηση. Γιά τήν ἐλευθερία τοῦ γένους πρέπει νά συνεργασθοῦν οἱ οὐρανοί μέ τήν γῆ. Ὁ προ-

Πέφτει ή Κων/πολη. 'Η ιερά λειτουργία στό Πατριαρχείο σταματά
στή μέση. Είναι ή ώρα τής μεγάλης τιμωρίας. 'Η πόρτα τής 'Αγία-Σοφιάς
θά κλειση. Θά κλειση ή πύλη του έλληνισμού.

'Απ' ούρανοϋ κλειδίν . έρθεν 'Αγία-Σοφιάς τήν πόρταν

Μέ τό χέρι του Θεοϋ κλείνει ή πόρτα τής 'Αγία-Σοφιάς. Βαρεία εί-
ναι ή τιμωρία. Τά δεσμά του γένους θά διαρριέσουν επί άγνωστο χρονικό
διάστημα.

Χρόνους έρθαν κλειέ[?]πέρασάν, καιροί έρθαν κι' έδέβαν
κι' έχάσαν τ' άνοιγάρν' άθε κι' επέμνεν κλειδωμένον

Κλείνει ή πόρτα τής φυλακής, όπου είναι φυλακισμένο τό γένος. 'Ο έ-
διος ό Θεός τοποθετεί τήν κλειδαριά στήν πόρτα. "Όσο για τό κλειδί, αυ-
τό χάθηκε.

'Ο λαός βέβαια δέν άπελπίζεται όλοτελα. Πιστεύει πώς θά ρθῆ κάποτε
ή ώρα τής αναστάσεως.

'Η Ρωμανία κι' άν πέρασεν άνθεϊ και φέρει κι' άλλο

Τοϋτος ό ποντιακός στίχος δέν είναι πρωτότυπος. Περιέχει τήν ίδια
πίστη, πού έναρριώνει ό πανελλήνιος στίχος

Πάλι μέ χρόνους μέ καιρούς, πάλι δικά μας θάνατι

'Ο δραματισμός τής αναστάσεως του γένους στηρίζεται στήν ακλόνη-
τη πίστη, ότε τό πλήρωμα του χρόνου θά καταργήση τά δεσμά του έθνους
και θά φέρη τή λύτρωση. Θά ρθῆ ή ώρα ή μεγάλη, όπου θά τήν εύλογήση ό
Ίδιος ό Θεός.

Γιά νά άνοιξη ή πόρτα τής 'Αγία-Σοφιάς, πρέπει νά επέμβη ό Θεός.
Αυτός είναι ό τιμωρός. Αυτός θά είναι και ό λυτρωτής.

'Η ποντιακή μοϋσα, και πάλι άλάθητη, καθορίζει τήν διαδικασία τής
έλευθερίας. 'Η κλειδωμένη πόρτα τής 'Αγία-Σοφιάς, του έλληνισμού ή πύ-
λη ή μεγάλη, για νά άνοιξη ...

Θέλ' άπ' ούρανοϋν μάστοραν και άς' σήν γῆν έργάτεν

'Η διαδικασία για τήν άνάσταση του γένους είναι άπλή και ρεαλι-
στική. 'Η άλήθεια είναι καθαρή έξω από κάθε άμφοσβήτηση. Για τήν έλευ-
θερία του γένους πρέπει νά σννεργασθοϋν οι ούρανοί μέ τήν γῆ. 'Ο πρω-

το μαστορας θεός με τον "Έλληνα επαναστάτη. Δηλαδή "σύν 'Αθηνᾶ καί χεῖ-
ρα κίνει".

Τῆς ποντιακῆς μούσας οἱ ρεαλιστικῆς θέσεις θά μπορούσαν νά συνο-
ψισθοῦν στούς ἀκόλουθους στίχους, μέ μιᾶ ἐλεύθερη μεταφορά ἀπό τήν
ποντιακή διάλεκτο στήν νεοελληνική μας γλῶσσα.

Πέφτει ἡ Κωνσταντινούπολη, γιγρεμίζονται τά κάστρα
ἀλοι σέ μάς, ἀλοι σέ μάς, πάει ἡ ρωμιοσύνη
κι' ἡ πόρτα τῆς Ἁγία-Σοφιάς ἀπ' τό θεό ἐκλειδώθη
περάσαν χρόνοι καί καιροί καί ἔμεινε κλειδωμένη
ἡ κλειδαριά ἐσκούριασε καί τό κλειδί ἐχάθη
καί πῶς θ' ἀνοίξη ἡ κλειδαριά, τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡ πύλη;
Χρειάζεται ἕνας μαστορας, μαζί κι' ἕνα ἐργάτης
ἐξ οὐρανοῦ ὁ μαστορας κι' ἀπό τῆ γῆ ὁ ἐργάτης
θεός εἶναι ὁ μαστορας, ἕλληνας ὁ ἐργάτης
οἱ δύο μαζί θά ἐργασθοῦν γιά τήν ἐλευθερία.-